

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Олександр ЖУРАВЛЬОВ, 1968 року народження, освіта вища: у 1994 році закінчив Українську державну юридичну академію за спеціальністю правознавство, працює на посаді судді Одеського апеляційного суду. Виконав акредитовану освітньо-наукову програму Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса (ОП 37284 Право (081 Право)

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного університету «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса від 28 жовтня 2024 року № 3364-10 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради **Олександра Торбаса**, доктора юридичних наук, професора, в.о. завідувача кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Рецензентів: **Анастасії Підгородинської**, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Віктора Завтура, кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційних опонентів: **Івана Тітка**, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Олени Марченко, кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального процесу та криміналістики

Одеського державного університету внутрішніх справ, на засіданні «09» грудня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» Олександрові ЖУРАВЛЮВУ на підставі публічного захисту дисертації «Реалізація галузевих засад кримінального процесу в апеляційному провадженні» за спеціальністю 081 «Право».

Дисертацію виконано в Національному університеті «Одеська юридична академія», Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Смирнов Максим Іванович.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у науці кримінального процесуального права комплексним дослідженням реалізації засад галузевих кримінального процесу в апеляційному провадженні.

За результатами дисертаційного дослідження отримано наступні результати, що мають наукову новизну:

вперше:

- запропоновано в якості окремої галузевої засади кримінального процесу виділяти такий принцип як процесуальна відповідальність прокурора. Прокурор процесуально відповідає за результати не окремої стадії кримінального процесу, а за результати всього кримінального провадження. Така відповідальність суттєво змінює філософію його роботи, адже він має бути впевнений у тому, що жодні помилки або порушення, які були на стадії досудового розслідування, не вплинуть на результати судового розгляду. І навпаки, якщо вже на стадії досудового розслідування для сторони обвинувачення буде очевидно, що доказів для доведенні вини недостатньо, то прокурору доцільніше буде закрити таке кримінальне провадження або, якщо це допустимо, укласти угоду про визнання винуватості з підозрюваним;

- сформульовано авторське визначення поняття «привілеї особи, яка співпрацює зі слідством та уклала угоду про визнання винуватості» - це умова різниці між покаранням чи іншими негативними наслідками, яких мала зазнати особа у випадку, якщо було б винесено обвинувальний вирок відносно тих обставин, які були визнані особою при укладенні угоди про визнання винуватості, та покаранням чи іншими негативними наслідками, яких зазнала особа в результаті співпраці зі слідством та укладення угоди про визнання винуватості;

- запропоновано алгоритм оцінки пропорційності між привілеями, які отримала особа від держави в обмін на обвинувальні показання відносно співучасників кримінального правопорушення, та самою суттю таких показань: встановити ту кваліфікацію кримінального правопорушення, яка б мала бути визначена в судовому рішенні відповідно до обставин кримінального правопорушення, з якими погоджується особа, що уклала угоду; встановити покарання, яке б мало бути визначене відповідно до кваліфікації, яку спрогнозував суд, та яке б відповідало обставинам справи, які були визнані особою, що уклала угоду; визначити співвідношенням між покаранням, яке було призначене особі, та покаранням, яке теоретичне могло бути призначене особі відповідно до тих обставин, які були визнані особою в угоді (встановити «привілеї особи, яка співпрацює зі слідством та уклала угоду про визнання винуватості»); визначити значення показань, які були надані свідком в кримінальному провадженні, та можливе рішення суду в тому випадку, якби вони не були надані; провести співвідношення привілей особи та реальним значенням її показань в іншому кримінальному провадженні, в якому вона викриває особу;

- запропоновано внести зміни до ч. 2 ст. 404 КПК України та викласти її в наступній редакції «Суд апеляційної інстанції вправі вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим не погіршується правове та процесуальне становище обвинуваченого або особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Якщо розгляд апеляційної скарги дає підстави для прийняття рішення на користь

осіб, в інтересах яких апеляційні скарги не надійшли, суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення». В такий спосіб практикам буде додатково роз'яснено, що ст. 421 КПК України в даному випадку є лише одним з орієнтирів щодо можливості застосування ч. 2 ст. 404 КПК України, проте дозволяє суддям ширше застосовувати відповідні положення кримінального процесуального законодавства на власний розсуд»;

удосконалено:

- співвідношення принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, в результаті чого було встановлено їх взаємодоповнюючий характер. При забезпеченні доведення вини значення має не лише факт збирання належних, допустимих та достатніх доказів, а власне забезпечення такого збирання, тобто покладання відповідного обов'язку на уповноважених осіб. Презумпція невинуватості, в свою чергу, веде мову саме про зобов'язання сторони обвинувачення довести винуватість особи та неможливості перекладення цього обов'язку на сторону захисту. Відповідно, забезпечення доведеності вини – це не стільки складовий елемент презумпції невинуватості, скільки продовження даної правової категорії з особливим акцентом на докази;

- розмежування впливу загальноправових засад на апеляційне провадження, в результаті чого було встановлено такі різновиди даного впливу: опосередкований вплив (при розробці кримінального процесуального законодавства законодавець враховував всі загальноправові засади та формулював правові інститути в такий спосіб, щоб вони їм не суперечили); прямий вплив (суд апеляційної інстанції в ході здійснення провадження може констатувати порушення загальноправових засад та застосувати кримінальні процесуальні санкції, які в тому числі передбачені Главою 31 КПК України);

- позицію щодо існування «презумпції правильності судового рішення» - судові рішення є законним, обґрунтованим та вмотивованим до тих пір, поки інше не буде встановлене судом вищої інстанції;

- позицію щодо прихованого прояву презумпції невинуватості в апеляційному провадженні через можливість суду виходу за межі апеляційної скарги відповідно до ч. 2 ст. 404 КПК України. Законодавець, розуміючи неможливість забезпечення повної рівності сторін у кримінальному провадженні, намагається гарантувати особам, відносно яких здійснюється кримінальне провадження, додатковий захист, компенсуючи нерівність прав зі стороною обвинувачення. Відповідно, виходячи за межі апеляційної скарги з метою покращення становища обвинуваченого, суд не перебирає на себе функції сторони захисту, а лише реалізує політику щодо забезпечення додаткового захисту осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності. В даному випадку суд лише компенсує неспроможність держави в особі сторони обвинувачення довести винуватість особи в повному обсязі;

- пропозицію внести зміни до кримінального процесуального законодавства та передбачити можливість винесення окремих судових рішень саме задля того, щоб краще гарантувати права та свободи не лише учасників кримінального процесу, а і інших осіб, інтереси яких можуть не прямо, а лише опосередковано стосуватися кримінального провадження. Власне для цього доцільно ст. 369 КПК України доповнити частиною четвертою наступного змісту «Задля оперативного реагування на можливе порушення прав учасників кримінального процесу або інших осіб, суд має право виносити окремі ухвали, які направляються уповноваженим фізичним чи юридичним особам для вжиття необхідних заходів щодо недопущення порушення прав або, у випадку порушення, відновлення порушених прав». Відповідно, ст. 407 КПК України необхідно доповнити частиною четвертою наступного змісту «Суд апеляційної інстанції вправі виносити окремі ухвали в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 369 цього Кодексу»;

набуло подальшого розвитку:

- формулювання ключових ознак засад кримінального процесу, до яких необхідно відносити наступні: засади є певними ідеями, початками, положеннями (або будь-який інший синонімічний іменник, який підкреслює

їх фундаментальність); засади є певними фундаментальними, базовими, основними головними (або будь-який інший прикметник, який посилює ключовий іменник і підкреслює їх фундаментальність); засади є загальнообов'язковими; - засади закріплені в кримінальних процесуальних нормах; засади направлені на виконання завдань кримінального провадження (в даному аспекті можна додатково дописати, в чому саме полягають основні або специфічні завдання, які не обов'язково будуть передбачені ст. 2 КПК України); за недотримання засад має наступати певна (досить часто – кримінальна процесуальна) відповідальність;

- формулювання ознак апеляційного провадження, в результаті чого було виділена додаткова ознака - наявність опосередкованих повноважень суду апеляційної інстанції по відношенню до суду першої інстанції. Хоча апеляція, скасовуючи судові рішення суду першої інстанції, не може прямо давати вказівки і доручення щодо того, як саме необхідно провести новий судовий розгляд, суд першої інстанції в першу чергу буде враховувати саме те, що буде зазначено в судовому рішенні суду апеляційної інстанції. В цьому і будуть проявлятися «приховані» повноваження суду апеляційної інстанції по відношенню до нового судового розгляду судом першої інстанції;

- позиція щодо недоцільності розширення повноважень суду апеляційної інстанції в частині надання можливості самотійно витребувати докази. Неможливість суду прийняти обґрунтоване та мотивоване судові рішення через недостатність доказів не вказує на те, що суд не виконав покладені на нього зобов'язання, а лише на те, що сторона не змогла довести в рівному змагальному процесі власну позицію перед судом. Суд не повинен перебирати на себе непритаманні йому завдання та самотійно допомагати одній із сторін, адже це створює нерівність та в принципі суперечить засаді змагальності;

- розмежування положень ч. 2 ст. 404 КПК України та ст. 421 КПК України, в результаті чого було встановлено відмінність у формулюваннях: 1) відмінність у формулюваннях – «недопустимість погіршення» та «не

погіршується» (формулювання «не погіршується» означає, що можуть прийматися рішення поза межами апеляційної скарги, якщо це або покращує становище особи, або ніяким чином не впливає на кінцевий обсяг прав та інтересів, які захищаються. Відповідно, в аспекті ст. 404 КПК України рішень, які не будуть погіршувати становище особи, може бути значно більше); 2) в ст. 421 КПК України ведеться мова про недопустимість погіршення правового становища обвинуваченого, в той же час в ч. 2 ст. 404 КПК України ведеться мова про те, що суд апеляційної інстанції може вийти за межі апеляційної скарги, якщо цим не погіршується становище обвинуваченого, тобто мова ведеться не про правове становище, а про становище особи взагалі.

Дисертація виконана українською мовою.

За змістом дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 7 наукових публікацій, у тому числі: 4 статті, опубліковані у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також 3 тези доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Журавльов О.Г. Процесуальна відповідальність прокурора як галузева засада кримінального процесу. *Правові новели*. 2023. № 21. Т. 2. С. 81- 87

2. Журавльов О.Г. Визначення характерних ознак апеляційного провадження у кримінальному процесі України. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С. 342 - 348.

3. Журавльов О.Г. Поняття та ознаки засад кримінального провадження. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 1 (83), том.2. С. 47-52.

4. Журавльов О.Г. Співвідношення презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 477- 480.

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили свої зауваження:

Олександр Торбас, доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», вказав, що на кафедрі кримінального процесу склалася добра традиція, сформувався вислів, якою шановний Юрій Павлович Аленін підсумовував: «Сьогодні захист відбувся», - це максимально лаконічно, проте максимально глибоко відображає суть. Як було зазначено, що дійсно спочатку оцінюється змістовна складова дисертації, а під час захисту – можливість дисертанта захищати та відстоювати ті наукові позиції, які ним були викладені. Вказав, що під час захисту декілька разів під час захисту підіймалося питання введення нової засади в кримінальному процесі – кримінальна відповідальність прокурора, проте дисертант відстоював свою позицію та підтримував введення такої засади, що заслуговує на визнання, оскільки незважаючи на визнання усіх зауважень, здобувач вміло відстоює свою позицію. Констатував, що буде підтримувати позицію шановних членів ради та вважає, що дисертант заслуговує на присудження ступеня доктора філософії.

Анастасія Підгородинська, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження були викладені в наданій рецензії та оголошені під час виступу, у дискусії зазначила, що підтримує колег, погодилася з Іваном Андрійовичем, що спочатку оцінюється сама робота, а потім вміння захистити результати своєї роботи – всі ці елементи у сукупності і надають можливість висловити комплексну позицію. Вказала, що оцінку роботи виклала в рецензії. Звернула увагу, що завжди оцінює для себе цінність для теорії, цінність для практики, які беззаперечно є в цій роботі, незважаючи на те, що тема є загальною, вона є

надважливою як для правозастосовної діяльності, так і для теорії, тому роботу оцінила як високо цінну для однієї сфери та іншої. Вказала, що на поставлені питання відповіді були отримані, запитання, які потребували від здобувача більш детального висвітлення в якості власної були позиції, також були почуті. Констатувала, що буде голосувати за та підтримувати здобувача щодо присудження ступеня доктора філософії.

Віктор Завтур, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», критичні зауваження були викладені ним в наданій рецензії та оголошені під час виступу, у дискусії зазначив, що в роботі дотримано баланс і доктринальних положень та суто практичних рекомендацій, а рівень захисту показав, що дисертант може обґрунтовано відстоювати свої наукові позиції, тому приєднався до думки колег та вказав, що буде підтримувати присудження здобувачу ступеня доктора філософії.

Іван Тітко, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені **Ярослава Мудрого**, критичні зауваження були викладені ним в наданому відгуку та оголошені під час виступу, у дискусії висловив переконання, що коли приймається рішення про присудження ступеня доктора філософії, то це рішення зазвичай складається з двох частин: оцінка роботи; оцінка тих вмінь захистити положення роботи, які дисертант демонструє під час публічного захисту. Щодо оцінки роботи зазначив, що вона відображена у відгуку та була озвучена, що оцінка виключно позитивна, під час публічного захисту офіційний опонент додаткового переконався, що дисертант чудово володіє темою дослідження, орієнтується та науково-вишукано відстоювати свою думку та надати ті наукові пропозиції, які винесено було на обговорення, зважаючи на викладене, висловив переконання, що є підстави для присудження ступеня доктора філософії.

Олена Марченко, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Одеського державного

університету внутрішніх справ, критичні зауваження були викладені у наданому відгуку та оголошені під час виступу, у дискусії зазначила, що тема, яку дослідив дисертант, є важливою, актуальною, про що неодноразово наголошувалося автором та членами разової спеціалізованої вченої ради, а питання, які потребують більш глибокого дослідження, їх достатньо було визначено під час захисту. Вказала, що під час дискусії хотіла би сказати, що має надію, що всі ті питання, які є дискусійними, зауваження та наукові пошуки щодо предмета дослідження будуть продовжені і відображені в питаннях, які знайдуть своє розкриття та втілення у монографії. Констатувала, що робота є завершеною працею, самостійною та відповідає вимогам, має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Підвела підсумок, що буде підтримувати автора та роботу.

Результати відкритого голосування:

«За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Олександрю Журавльову ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Олександр ТОРБАС